

TARIX DARSLARIDA SUN'IY INTELLEKTDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI

L.N.Muxamadiyeva¹

1. Navoiy viloyat Pedagogik mahorat markazi dotsenti

Mas'ul muallif: Muxamadiyeva
Laziza Nizomovna, Navoiy viloyat
Pedagogik mahorat markazi
dotsenti.

Accepted: 08 Avgust 2026

Copyright: © 2026 by the
author(s). Licensee Buxoro xalqaro
universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Muxamadiyeva, L.
N. TARIX DARSLARIDA SUN'IY
INTELLEKTDAN FOYDALANISH
IMKONIYATLARI / L. N.
Muxamadiyeva // Buxoro xalqaro
universiteti ilmiy axborotnomasi.
— T. 7, № 1. — B. 322–325.

Annotatsiya. Mazkur maqolada tarix fanini o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning nazariy asoslari va amaliy imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, sun'iy intellekt yordamida o'quv jarayonini individuallashtirish, interaktiv muhit yaratish, tarixiy tafakkurni rivojlantirish va baholash tizimini takomillashtirish masalalari yoritilgan. Tadqiqot natijalari tarix darslarida zamonaviy texnologiyalarni qo'llash ta'lim samaradorligini oshirishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, tarix ta'limi, raqamli pedagogika, interaktiv ta'lim, shaxsiylashtirilgan o'qitish, ta'lim texnologiyalari.

ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА УРОКАХ ИСТОРИИ

Аннотация. В данной статье анализируются теоретические основы и практические возможности использования технологий искусственного интеллекта в преподавании истории. Также рассматриваются вопросы индивидуализации учебного процесса, создания интерактивной среды, развития исторического мышления и совершенствования системы оценивания с использованием искусственного интеллекта. Результаты исследования показывают, что использование современных технологий на уроках истории повышает эффективность образования.

Ключевые слова: Искусственный интеллект, историческое образование, цифровая педагогика, интерактивное обучение, персонализированное обучение, образовательные технологии.

POSSIBILITIES OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HISTORY LESSONS

Abstract. This article analyzes the theoretical foundations and practical potential of using artificial intelligence technologies in history teaching. It also addresses the individualization of the learning process, the creation of an interactive environment, the development of historical thinking, and the improvement of the assessment system using artificial intelligence. The study's findings demonstrate that the use of modern technologies in history lessons improves the effectiveness of education.

Keywords: Artificial intelligence, historical education, digital pedagogy, interactive learning, personalized learning, educational technologies.

Kirish: Ta'lim inson hayotini o'zgartiradi va o'zi ham zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi bilan takomillashib boradi. Ilg'or texnologiyalar ta'lim jarayonlariga nafaqat osonroq kirish imkonini beradi, balki ularni ilmiy jihatdan mustahkam va inson markazida bo'lishini ta'minlaydi. Shu kabi innovatsion texnologiyalardan biri sun'iy intellekt (SI) hisoblanadi.

Sun'iy intellekt - bu kompyuter tizimlarining inson fikrlashiga xos jarayonlarni (o'rganish, tahlil qilish, qaror qabul qilish) amalga oshirish qobiliyatidir. Ta'limda SI texnologiyalari o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olib, moslashtirilgan o'qitish imkonini beradi.

Sun'iy intellekt ta'lim jarayoniga joriy etilayotgani o'qituvchilarning roli va umumiy ta'lim tajribasiga ta'siri haqida turli munozaralarni keltirib chiqardi. Sun'iy intellekt ta'limni rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar taklif etayotgan bo'lsa-da, uning o'qituvchilar o'rnini bosishi mumkinmi yoki yo'qmi, degan savol hamisha dolzarb bo'lib qolmoqda.

Sun'iy intellekt o'qituvchining ayrim kundalik ishlarini avtomatlashtirish orqali unga ijodiy va muhim vazifalarga ko'proq vaqt ajratish imkonini beradi. O'quvchilar uchun esa sun'iy intellekt adaptiv va shaxsiylashtirilgan ta'lim vosita- siga aylanib, ularga real vaqtda bilim olish imkonini taqdim etadi. [1].

Ta'lim jarayoniga sun'iy intellektni joriy etish quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

Sun'iy intellekt o'quvchining bilim darajasi va o'quv uslubiga qarab o'quv kontentini

moslashtiradi;

Dars rejalarini avtomatik tarzda ishlab chiqish;

Test va topshiriqlarni avtomatik tekshirish, baholash va natijalarni tahlil qilish;

Ota-onalar va o'qituvchilar uchun tahliliy hisobotlarni tayyorlash;

Sun'iy intellekt orqali interaktiv muloqot orqali o'quv jarayoni jonlantiriladi. Masalan, o'quvchilar sun'iy intellekt vositalari bilan muloqot qilib, tarixiy shaxslar yoki virtual o'qituvchilar bilan suhbatlashish imkoniga ega bo'ladilar.

Vaqt va resurslarni tejash: Sun'iy intellekt o'qituvchilarning dars tayyorlash va baholash jarayonlaridagi vaqtini qisqartiradi.

Individual yondashuv: Har bir o'quvchining o'quv uslubi va tezligiga moslashtirilgan darslar bilim o'zlashtirishni samarali qiladi.

Global resurslardan foydalanish: Sun'iy intellekt vositalari orqali o'quvchilar dunyoning turli muzeylari, arxivlari va tarixiy resurslariga kirish imkoniga ega

Har qanday innovatsion texnologiya kabi, sun'iy intellekt ham bir qator cheklov va kamchiliklarga ega. Uni ta'lim jarayoniga samarali integratsiya qilishda quyidagi muammolarni inobatga olish lozim:

Sun'iy intellekt inson o'qituvchi kabi empatiya, ijtimoiy aloqa va ijodiy mulohazalarni taqdim eta olmaydi;

O'quvchilar uchun murabbiylik va ruhiy qo'llab-quvvatlash muhimdir, bu esa sun'iy intellekt vositalarining to'liq ta'minlay olmaydigan jihati hisoblanadi;

Sun'iy intellekt foydalanadigan ma'lumotlar bazasida noto'g'ri yoki biryoqlama yondashuvlar bo'lishi mumkin, bu esa o'quv jarayonida tengsizlik va noto'g'ri tushunchalarga olib kelishi mumkin;

Sun'iy intellekt yordamida yig'ilgan shaxsiy ma'lumotlar maxfiyligi va xavfsizligi ta'minlanishi lozim.

Sun'iy intellekt insonning o'rnini bosuvchi vosita sifatida emas, balki ta'lim jarayonini takomillashtiruvchi yordamchi texnologiya sifatida qabul qilish lozim. O'qituvchilarning vazifalarini yengillashtirish va ta'lim jarayonini yanada samarali qilishda yordam beradi. Sun'iy intellekt ta'lim sohasida ulkan imkoniyatlarni taqdim etuvchi innovatsion texnologiya hisoblanadi.

Biroq, uning to'liq mustaqil ta'lim texnologiyasi sifatida qo'llanilishi hali to'liq rivojlanmagan va inson omilining ahamiyatini kamaytirmaydi. Ta'limda sun'iy intellektning samarali integratsiyasi o'qituvchilarning imkoniyatlarini yaxshilashga va o'quvchilarga kompleks va sifatli ta'lim tajribasini taqdim etishga qaratilishi kerak. Inson va sun'iy intellekt uyg'unligi orqali ta'lim jarayoni rivojlanib, har bir o'quvchi uchun interaktiv va samarali ta'lim muhiti yaratilishi mumkin. [2].

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Bugungi kunda ta'lim tizimida raqamli texnologiyalar, xususan sun'iy intellekt imkoniyatlaridan keng foydalanish dolzarb masalaga aylanmoqda. Tarix fani esa o'ziga xos xususiyatlari bilan boshqa fanlardan ajralib turadi: u voqealarni tahlil qilish, sabab-oqibat bog'liqliklarini aniqlash va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishni talab qiladi. Shu nuqtayi nazardan, tarix darslarida sun'iy intellektidan foydalanish o'quv jarayonini yanada samarali va qiziqarli qilish imkonini beradi.

Tarixiy voqelikni vizual modellashtirish: Sun'iy intellekt asosidagi platformalar tarixiy voqealarni vizual va interaktiv shaklda taqdim etadi. Masalan, tarixiy xaritalar, virtual sayohatlar va 3D rekonstruksiylar orqali o'quvchilar voqealarni chuqurroq anglaydi.

Sun'iy intellekt o'quvchilarning bilim darajasini tahlil qilib, ularga mos topshiriqlarni taklif etadi. Bu esa har bir o'quvchining o'z sur'atida o'rganishiga yordam beradi.

Sun'iy intellekt testlar, esse va boshqa yozma ishlarni tezkor baholab, o'qituvchiga tahliliy ma'lumotlar taqdim etadi. Bu o'qituvchining vaqtini tejab, ko'proq individual ishlash imkonini beradi.

Zamonaviy generativ neyrotarmoqlar (Midjourney, Stable Diffusion) arxeologik va yozma manbalar asosida yo'qolib ketgan me'moriy obidalarini va tarixiy manzaralarni yuqori aniqlikda qayta tiklash imkonini beradi. Bu dars jarayonida "vizual dalillash" tamoyilini yangi bosqichga olib chiqadi.

2. Tarixiy shaxslar bilan interaktiv dialogni tashkil etish

Large Language Models (LLM) - yirik til modellari (ChatGPT, Claude) asosida yaratilgan chatbotlar tarixiy shaxslarning nutq uslubi va dunyoqarashini simulyatsiya qila oladi. Bu usul talabalarida tarixiy empatiya (o'zini o'sha davr qahramoni o'rniga qo'yib ko'rish) ko'nikmasini shakllantirishda samarali vositadir.

3. Manbashunoslikda sun'iy intellekt tahlili

Tarixiy tadqiqotlarda sun'iy intellekt nafaqat o'qitish, balki tahlil vositasi hamdir. Neyrotarmoqlar:

Qadimiy qo'lyozmalarni (paleografik tahlil) o'qish va tarjima qilish;

Tarixiy statistik ma'lumotlarni qayta ishlash va dinamik grafiklar yaratish;

Turli manbalardagi faktik xatoliklarni solishtirish (cross-checking) kabi murakkab vazifalarni bajaradi.

Sun'iy intellekt katta hajmdagi tarixiy hujjatlar, arxiv materiallari va matnlarni tezkor tahlil qilish imkonini beradi. Bu o'quvchilarda ilmiy-tadqiqot ko'nikmalarini rivojlantiradi. [3].

Sun'iy intellekt asosidagi chatbotlar o'quvchilarning savollariga tezkor javob berib, mustaqil ta'limni qo'llab-quvvatlaydi.

Tadqiqod metodologiyasi. (Research Methodology). So'nggi yillarda sun'iy intellektning ta'limdagi o'rni bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Xorijiy va mahalliy olimlar sun'iy intellekt texnologiyalarining o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishdagi ahamiyatini ta'kidlaydi. Raqamli ta'lim platformalari, adaptiv o'qitish tizimlari va

virtual laboratoriyalar bu boradagi muhim yutuqlar sifatida e'tirof etiladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Sun'iy intellekt asosidagi tizimlar:

- o'quv materiallarini moslashtiradi;
- o'quvchilar faoliyatini monitoring qiladi;
- real vaqt rejimida tahliliy ma'lumotlar beradi.

Sun'iy intellekt o'quvchilarga tarixiy voqealarni chuqurroq anglash imkonini beradi. Masalan, sun'iy intellekt yordamida yaratilgan simulyatsiyalar orqali o'quvchilar tarixiy jarayonlarni "ichidan" kuzatishi mumkin. Bu esa ularning tasavvurini kengaytiradi va mavzuni yaxshiroq o'zlashtirishga yordam beradi.

Tahlil va natijalar. Tarixiy voqealarni oddiy matn orqali tushuntirish ba'zan yetarli bo'lmaydi. Sun'iy intellekt asosidagi platformalar esa: tarixiy xaritalarni jonlantiradi, virtual muzeylarga sayohat qilish imkonini beradi, 3D modellar orqali tarixiy obidalarni namoyish etadi. Natijada o'quvchilarning darsga qiziqishi ortadi. Har bir o'quvchining bilim darajasi va qiziqishi turlicha. Sun'iy intellekt esa bu farqlarni hisobga olib, individual o'quv yo'nalishini shakllantiradi. Masalan: kuchsiz o'quvchilar uchun soddalashtirilgan materiallar, ilg'or o'quvchilar uchun murakkab tahliliy topshiriqlar taqdim etiladi. Sun'iy intellekt bilan baholash tizimini ham takomillashtirish mumkin. An'anaviy baholash tizimi ko'p vaqt talab qiladi. SI esa, testlarni avtomatik tekshiradi, yozma ishlarni tahlil qiladi, o'quvchining rivojlanish dinamikasini ko'rsatadi. Bu esa o'qituvchiga individual yondashuvni kuchaytirish imkonini beradi.

Sun'iy intellekt o'quvchilarda quyidagi ko'nikmalarni rivojlantiradi: tanqidiy fikrlash, sabab-oqibatni tahlil qilish, tarixiy manbalarni solishtirish. Masalan, Sun'iy intellekt yordamida turli davrlarga oid manbalarni tezkor taqqoslash mumkin.

Sun'iy intellekt yordamida turli davrlarga oid manbalarni tezkor taqqoslash mumkinligi uning eng muhim afzalliklaridan biridir. Bunda sun'iy intellekt katta hajmdagi tarixiy matnlar, hujjatlar va arxiv materiallarini qisqa vaqt ichida tahlil qilib, ular orasidagi o'xshashlik va farqlarni aniqlaydi. Masalan, turli davrlarga oid yozma manbalar - qadimgi yilnomalar, o'rta asr hujjatlari yoki zamonaviy tarixiy tadqiqotlar - sun'iy intellekt algoritmlari orqali semantik (mazmuniy) jihatdan solishtiriladi. Natijada: tarixiy voqealarning talqinidagi farqlar aniqlanadi; mualliflarning pozitsiyasi va subyektiv qarashlari ochib beriladi; muayyan tarixiy jarayonning evolyutsiyasi izchil ko'rsatib beriladi.

Bundan tashqari, sun'iy intellekt tabiiy tilni qayta ishlash texnologiyalari yordamida matnlarni avtomatik tarjima qilish, kalit tushunchalarni ajratib olish va ularni tahlil qilish imkonini beradi. Bu esa o'quvchilarga turli tillardagi tarixiy manbalarni solishtirish va kengroq ilmiy xulosalar chiqarishga yordam beradi.

Shu tariqa, sun'iy intellekt tarix fanida nafaqat ma'lumotlarni tezkor qayta ishlash, balki chuqur tahlil qilish va ilmiy xulosalar chiqarish jarayonini ham sezilarli darajada samarali qiladi. [4].

Xulosa va takliflar. Tarix darslarida sun'iy intellektidan foydalanish ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning bilimini chuqurlashtirish va zamonaviy kompetensiyalarni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Kelajakda sun'iy intellekt texnologiyalarini yanada takomillashtirish va ta'lim tizimiga keng joriy etish orqali samaradorlikni oshiradi. Sun'iy intellekt tarix ta'limini modernizatsiya qilishda muhim vosita hisoblanadi. U o'quv jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarning bilimini chuqurlashtirish va zamonaviy kompetensiyalarni rivojlantirish imkonini beradi. Kelgusida sun'iy intellekt texnologiyalarini ta'lim tizimiga keng joriy etish uchun infratuzilmani rivojlantirish va pedagog kadrlarni tayyorlash zarur.

Tarix darslarida sun'iy intellektidan foydalanish - bu shunchaki texnik yangilik emas, balki fanni o'qitishning yangi epistemologik darajasidir. Sun'iy intellekt o'tmish va bugun o'rtasidagi masofani qisqartirib, tarixni "tirik jarayon" sifatida idrok etishga yordam beradi. Kelgusida darsliklarning Sun'iy intellekt - interfeysli elektron versiyalarini yaratish ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri bo'lishi lozim.

Sun'iy intellekt texnologiyalarini qo'llashda ba'zi muammolar ham mavjud. Xususan, "tarixiy gallyutsinatsiya" - Sun'iy intellekt tomonidan faktlarning buzib talqin qilinishi o'qituvchidan yuqori darajadagi raqamli savodxonlikni va axborotni filtrlashni talab etadi. Shunga qaramay, Sun'iy intellekt o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini o'stirishda muhim katalizator bo'lib xizmat qiladi. [5].

Sun'iy intellekt maktablarda tarix fanini o'qitishda katta imkoniyatlar yaratadi. U o'quv jarayonini shaxsiylashtirish, interaktivlikni oshirish va o'qituvchilarning ishini optimallashtirish orqali ta'lim sifatini yaxshilaydi. Ilmiy tadqiqotlar sun'iy intellekt vositalarining o'quvchilarning bilim o'zlashtirish darajasiga ijobiy ta'sirini tasdiqlaydi. Biroq, texnologik cheklovlar, malaka masalalari va ma'lumotlarxavfsizligi kabi muammolar e'tiborga olinishi zarur. O'zbekiston kontekstida sun'iy intellekt qo'llanilishi uchun infratuzilma va o'qituvchilar malakasini oshirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar talab etiladi. Kelajakda sun'iy intellekt va an'anaviy o'qitish usullarining muvozanatli integratsiyasi tarix fanini yanada samarali va qiziqarli qilishi yordam beradi.

References

- [1] G'ulomov M. Ta'limda raqamli texnologiyalar. – Toshkent, 2024.
- [2] UNESCO. Ta'limda sun'iy intellekt: muammolar va imkoniyatlar. – Parij, 2019.
- [3] OECD. Ta'limda sun'iy intellekt: o'qituvchilar uchun amaliy qo'llanma. – 2021.
- [4] Sadullayev U. Ta'lim va sun'iy intellekt: imkoniyatlarning yangi davri // Tibbiyot, pedagogika va texnologiya: nazariya va amaliyot. – 2024. – T. 2. – № 6. – B. 238–241.
- [5] Boboyorov H. Sun'iy intellekt va tarixiy tadqiqotlar: yangi yondashuvlar // O'zbekiston tarixiy jarayonlari. – 2022. –

№ 2.

